

Tranh sơn mài Việt Nam

~thông qua kinh nghiệm tại nhà xưởng sơn mài của ông Phạm Kim Mã~

Khóa tiếng Việt, Trường Đại Học Osaka

Yoshida Asuka

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Tác giả có 2 lý do chính lựa chọn đề tài này.

Lý do thứ nhất là kinh nghiệm tại Hà Nội. Tác giả đã đi du học sang thành phố Hà Nội, Việt Nam, từ tháng 6 năm 2009 đến tháng 3 năm 2010. Ở thành phố Hà Nội, tác giả vừa đi học ngôn ngữ và văn hóa Việt Nam ở Trường Đại Học Sư Phạm Hà Nội, vừa đi học sơn mài tại nhà xưởng vẽ tranh sơn mài của họa sĩ **Phạm Kim Mã**¹. Tác giả vốn là người yêu thích vẽ tranh, đã từng học vẽ tranh gần 6 năm và học vẽ tranh màu dầu gần 2 năm. May mắn là ông là bạn quen lâu rồi của giáo sư Shimizu Masaaki và thầy đã giới thiệu hộ tác giả cho ông ấy. Trước khi sang Việt Nam, tác giả không biết về nghề

¹ Họa sĩ tranh sơn mài. Đang ở thành phố Hà Nội. Được nhắc đến trong chương 2.

son mài, đặc biệt về tranh sơn mài thì tác giả không biết gì cả. Nhưng sau khi bắt đầu học vẽ tranh trực tiếp, tác giả nhận ra tranh sơn mài rất hấp dẫn. Màu sắc rất sâu sắc và mặt tranh nhẵn phẳng và lóng lánh. Như vậy, tác giả dần dần muốn nhiên cứu tranh sơn mài, một bộ phận văn hóa truyền thống Việt Nam. Luận văn này sẽ biểu hiện một kết quả tác giả học tập cả ở Nhật Bản lẫn ở Việt Nam.

Lý do thứ hai là nghề sơn mài là văn hóa chung của 2 nước, Việt Nam và Nhật Bản. Mặc dù cả 2 nước lẫn có nghề sơn mài riêng, nhưng chúng ta có thể nói tranh sơn mài là đặc điểm riêng của Việt Nam. Trước khi sang Việt Nam, nếu nghe từ “Sơn mài”, tác giả chỉ nhắc đến hàng thủ công và đồ dùng trong cuộc sống: như bát, đĩa, đĩa, hộp, ...v.v. Nhưng bây giờ cũng có thể nhắc đến tranh sơn mài được. Vì tranh sơn mài là một trong những đặc trưng riêng của Việt Nam, nên việc nghiên cứu lĩnh vực này sẽ giúp tác giả tìm hiểu văn hóa Việt Nam sâu hơn.

2. Mục đích của đề tài

Nghiên cứu đề tài có 3 mục đích chính.

Mục đích thứ nhất là giới thiệu tranh sơn mài Việt Nam và kinh nghiệm tại nhà xưởng cho độc giả. 1 lĩnh vực nghệ thuật “tranh sơn mài” không nổi tiếng ở Nhật Bản. Sau khi về Nhật Bản, tác giả cho người ta xem tác phẩm của mình. Nhưng, trong những người hầu hết không có một ai biết tranh sơn mài. Khi biết nghệ thuật đó, họ ngạc nhiên

vì tranh rất đẹp và mặt tranh rất nhẵn phẳng, lóng lánh. Hình trạng này hơi tiếc. Luận văn này có mục đích cho người ta có cơ hội để biết tranh sơn mài Việt Nam. Nghệ thuật tranh sơn mài chắc chắn có giá trị để giới thiệu cho người ta.

Mục đích thứ hai là cho các độc giả biết thông tin sống về tranh sơn mài Việt Nam. Một đặc điểm của luận văn này là thông tin đã được lấy thông qua kinh nghiệm trực tiếp. Không phải là chỉ có thông tin trên tài liệu hoặc là sách...v.v., cũng có thông tin sống tác giả đã thu thông qua thời gian ở xưởng vẽ như: vẽ tranh, giao tiếp với họa sĩ và các nghệ nhân...v.v. Luận văn này sẽ cho độc giả cảm thấy như mình ở xưởng và theo quá trình sản xuất tranh sơn mài trực tiếp, nghe mọi người họa sĩ hoặc là nghệ nhân nói về nghệ thuật này.

Mục đích thứ ba là khảo sát về tương lai của tranh sơn mài Việt Nam sẽ trở thành như thế nào. Tác giả đã làm quen với một số sinh viên đang học vẽ tranh sơn mài ở nhà xưởng ông. Họ yêu thích vẽ tranh nhưng không biết họ có thể vẽ tiếp được hay không do những lý do. Như đã nói trên đây, tranh sơn mài Việt Nam là một nghệ thuật thật hay, bao gồm nét truyền thống riêng của Việt Nam. Cho nên tác giả cảm thấy rất tiếc về tình trạng này. Thông qua phỏng vấn v.v., muốn khảo sát về tương lai của tranh sơn mài.

3. Phạm vi đối tượng nghiên cứu

Đề tài “Tranh sơn mài Việt Nam ~thông qua kinh nghiệm tại nhà xưởng sơn mài

của ông Phạm Kim Mã~” lấy đối tượng nghiên cứu là kỹ thuật vẽ tranh sơn mài Việt Nam, đặc biệt là kỹ thuật của ông Phạm Kim Mã, và những người đang làm việc ở nhà xưởng ông.

4. Lịch sử nghiên cứu của đề tài

Sawai Kiyoyuki đã viết một bài nói về lịch sử phát triển tranh sơn mài Việt Nam trong tạp chí, “Bạc Hoa 1999. Số 199”. Ông giới thiệu tranh sơn mài Việt Nam, đặc biệt là tác phẩm của một họa sĩ tranh sơn mài tên là **Thanh Chương**².

Matsuzaki Mami, đã tốt nghiệp khoa tiếng Việt, Trường Đại Học Ngoại Ngữ Osaka (Trường Đại Học Osaka, bây giờ) đã viết luận về nghề sơn mài ở Việt Nam. Chủ đề là ‘Khảo sát về nghề sơn mài Việt Nam’. Bà ấy đã viết về sơn Việt Nam và nghề sơn mài Việt Nam bao gồm tranh sơn mài.

5. Phương pháp nghiên cứu

Tác giả sẽ dùng những tài liệu nói về nghề sơn mài và tranh sơn mài của cả 2 nước, Việt Nam và Nhật Bản để tìm hiểu cơ bản lĩnh vực này.

Thêm vào đó, tác giả sẽ dùng tài liệu đã được lấy trực tiếp ở nhà xưởng của ông Phạm Kim Mã chẳng hạn như sau: bức ảnh và vi-deo về quá trình sản xuất tranh sơn mài của ông Kim Mã, kết quả phỏng vấn ở nhà xưởng của ông...v.v. Các tài liệu mà tác

² Thanh Chương(1949-) là họa sĩ tranh sơn mài. Ông sinh ra ở Hà Bắc.

giả thu thập trực tiếp sẽ đóng vai trò quan trọng đặc biệt trong luận văn này để thực hành mục đích nghiên cứu, cho độc giả biết thông tin sống.

PHẦN NỘI DUNG

Chương 1: Nghề sơn mài và tranh sơn mài Việt Nam

1.1 Nghề sơn mài Việt Nam

Nghề sơn mài đã bắt đầu ở tỉnh Hà Tây. Ông tổ nghề là ông Trần Lư. Ông sinh năm Canh Dần(1470), và ngày tháng ông mất thì không rõ.

Nghề sơn đã mang tính tín ngưỡng. Cho nên sơn không dùng cho đồ dùng trong hàng ngày nhiều lắm.

Tác giả sẽ nghiên cứu và thu thông tin nhiều hơn.

1.2 Tranh sơn mài Việt Nam

1.2.a Quá trình phát triển Tranh sơn mài Việt Nam

Nghề sơn mài đã phát triển sang tranh sơn mài như thế nào? Trong khi suy nghĩ về vấn đề này, chúng ta phải nhắc đến Trường Đại Học Mỹ Thuật Đông Dương.

Ông Sawai đã nói về lịch sử phát triển tranh sơn mài Việt Nam trong tạp chí “Bạc Hoa” như sau.

Trường Đại Học Mỹ Thuật Đông Dương (tên tiếng Pháp là *Ecole des beaux-arts*

de l'Indochine) đã được 1 họa sĩ người Pháp, tên là Victor Tardieu (1870- 1937), mở cửa ở thành phố Hà Nội vào năm 1952, thời kỳ thuộc Pháp. Trường Đại Học đó đã đóng cửa vào năm 1945. Trường Đại Học này đã nhằm đưa kỹ thuật vẽ tranh Phương Tây vào Việt Nam và sử dụng kỹ thuật truyền thống Việt Nam như: dệt lụa, nghề sơn mài,...v.v. Hồ đã có ý định để kết hợp kỹ thuật Phương Tây với kỹ thuật truyền thống của Việt Nam ở Trường Đại Học đó.

Joseph Inguimberty (1896- 1971), giáo viên người Pháp ngành vẽ tranh, đã mời một số thợ nghề sơn mài đến Trương để nghiên cứu kỹ thuật của họ, và đã mở nhà xưởng vẽ tranh sơn mài vào năm 1934.

Những sinh viên người Việt Nam bấy giờ vừa học kỹ thuật vẽ tranh của Phương Tây, vừa học nghề truyền thống của đất nước Việt Nam ở chuyên ngành sơn mài của Trường Đại Học này, và họ đã trở thành họa sĩ tranh sơn mài. Cả Ông Sawai và ông Phạm Kim Mã³ lần giải thích rằng trong nhiều sinh viên đó, có một nhóm mà nghiên cứu để phát triển tranh sơn mài Việt Nam bao gồm họa sĩ giỏi như ông Nguyễn Gia Trí (1908- 1993)⁴. Ông đã nghiên cứu cách mài và màu sắc phong phú hơn và đóng vai trò quan trọng cho ngành tranh sơn mài.

³ Kết quả phỏng vấn do tác giả thực hành vào ngày 30 tháng 1 năm 2010.

⁴ Quê ở Hà Tây. Tốt nghiệp TĐH Đông Dương vào năm 1936. Sống ở Hồng Kông từ năm '46-'51. Vẽ tranh ở T.P. Hồ Chí Minh từ năm '54.

Bây giờ ở Trường Đại Học Mỹ Thuật ở Hà Nội có Khoa hội họa, nên sinh viên có thể học tranh sơn mài trong khoa đó. Thêm vào đó, một số họa sĩ tranh sơn mài dạy vẽ tranh riêng như ông Kim Mã. Người mà muốn học vẽ tranh sơn mài có thể học ở những nơi như thế.

Như chúng ta đã xem trên đây, tranh sơn mài là một kết quả của sự kết hợp của nét truyền thống Việt Nam, tức là kỹ thuật sơn mài truyền thống Việt Nam, và nét Tây Âu. Vì vậy, tác phẩm tranh sơn mài vừa có cái đẹp của bức tranh vừa có sự khéo tay và kỹ thuật truyền thống. Tất nhiên, loại tranh nào cũng cho thấy lịch sử lâu dài, nét truyền thống và nét riêng của tác giả. Nhưng nếu ngắm tranh sơn mài, thì chúng ta có thể nhận ra kỹ thuật rất khéo mà người ta đã kế thừa từ xưa và thẩm mỹ sâu sắc thông qua thi giác luôn và dễ dàng hơn.

1.2.b Ý nghĩa tranh sơn mài trong văn hóa Việt Nam

* chưa thu thông tin được. Tôi muốn hiểu biết tranh sơn mài ở vị trí như thế nào trong văn hóa Việt Nam và có ý nghĩa là gì?

Chương 2: Tranh sơn mài được sản xuất tại nhà xưởng KIMA và kết quả phỏng vấn

Trong chương này, tác giả sẽ dùng các thông tin đã thu thập trực tiếp thông qua thời gian ở nhà xưởng ông ấy. Thêm vào đó, tác giả sẽ dùng kết quả phỏng vấn đối với